

Uteniškųjų kaimas yra ne *Narkūnai*, o *Norkūnai*

Kaimas, esantis 3 km į pietvakarius nuo Utenos, prie upelės Utenaitės, administracinio-teritorinio suskirstymo žinyne yra pateikiamas kaip Narkūnai⁵. Šis kaimas (ir jo pavadinimas) yra gana plačiai žinomas daugiausia dėl dviejų garsių piliakalnių, kurių vienas yra vadinamas Didžiuoju, arba Utenio pilimi, o kitas – Mažuoju, arba Utenio kapu⁶. Vietiniai žmonės šio kaimo pavadinimą taria kaip *na.rkūnai* – su pusilgiu *a* pirmajame skiemenyje⁷, todėl parašymą *Narkūnai* bendrinėje kalboje reikia laikyti klaidingu ir tarminį tarimą būtina transponuoti į *Norkūnai*. (Jeigu pirmajame skiemenyje būtų trumpasis [a], jį girdėtume kaip kiek redukuotą [ʌ], o dabar girdime aiškų [a], ir tai daugelį suklaidina – atrodo, kad galima rašyti „taip, kaip girdisi“, todėl suklysti gali net kitos gimtosios tarmės kalbininkai. Svarbu įsisąmoninti, kad uteniškių tarmės pusilgių balsių tiesiai, be transponavimo, bendrine rašyba niekaip negalima užrašyti, nes uteniškių tarmė turi trejopo ilgumo balsius, o bendrinė kalba – tik dvejopo.)

Vladas Žulys

Tako g. 1–7, LT-53356 Akademija
Kauno r., Lietuva

Dėl pavardžių *Žiulys* ir *Žulys* santykio

Lietuvių pavardžių žodyne pavardė *Žiulys* nėra aiškinama, ji tik nukreipiama į pavardę *Žulys*⁸. Matyt, buvo manoma, kad *Žiulys* yra antrinė, vėlesnė pavardė, o *Žulys* – pirminė (santykis būtų panašus kaip, pvz., tarp skolinių *župonas* ir *žiuponas*). Man žinomi uteniškių tarmės faktai šį santykį verčia aiškinti kitaip.

Daugumas uteniškių *Žulių* ir *Žiulių* prieš Antrąjį pasaulinį karą gyveno gan kom-

⁵ Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas 1, Vilnius: Mintis, 1974, 320.

⁶ Lietuviškoji tarybinė enciklopedija 8. Vilnius: Mokslas, 1981, 92 (str. *Narkūnų piliakalniai*).

⁷ Tik taip tardavo ir mano motina Rožė Cibaitė-Žulienė, kilusi iš nelabai tolimo Vosgėlių kaimo.

⁸ Lietuvių pavardžių žodynas L–Ž. Vilnius: Mokslas, 1989, 1340 (*Žiulys*), 1348 (*Žulys*).

paktiškai prie kelio iš Utenos į Kuktiškes: Šabaldauskuose, Kovynėje, Pakėnuose, (2 šeimos), Kymėnuose, (4 šeimos), Dirvoniškyje (mano gimtinė), Antakalnyje ir Artmoniškyje (ne *Artmaniškyje*, kaip dažnai rašoma, nes nekirčiuoto skiemens *-ma-* balsis *a* yra pusilgis, tad atliepia bk ilgąjį *o*)⁹. Jie visi vadinosi ir vietinių žmonių buvo vadinami tik *Žiuliais*, nors daugelis dokumentuose buvo *Žuliai*. Tikrai nevietiniai, pvz., mokytojai, juos vadindavo *Žuliais* pagal parašymą.

Ne vienas iš tų *Žiulių* (arba *Žulių*) yra girdėjęs, kad jie yra kilę iš prancūzo, bet gal tik mūsų šeima apie tai išlaikė daugiau žinių. Mano tėvo Antano Žulio pasakojimu, tą prancūzą iš kažkur buvo parsigabenęs Šnieriškių dvarelis ponas, ir jis dirbęs vežiku. Atsirasti Šnieriškėse jis turėjo dar prieš prancūzmetį, nes Napoleono armijai žygiuojant į rytus, jo sūnus Steponas jau buvęs kelerių metų vaikas.

To prancūzo palikuonys iš pradžių vadinęsi *Žiulijonais*, vadinasi, jo prancūziška pavardė buvo *Julian* (o vardo mano tėvo atmintis neišsaugojo¹⁰). Iš to matyti, kad uteniškių Žiulys savo kilme su *Žuliu* niekuo nesisieja, nes yra trumpinys iš *Žiulijonas*. Manau, kad *Žuliai* išvirto *Žuliais* dėl paprastos priežasties: XIX a. metrikai buvo rašomi lenkų ir rusų kalbomis, o jose nėra minkštojo skiemens *žiu-*, tad buvo rašoma *žu-*. Taigi, griežtai traktuojant, šiaip lietuviška pavardė *Žulys* ir uteniškių *Žiulys* yra skirtingos kilmės homonimai. Iš šio atvejo matyti, kad grynai kalbinis pavardžių kilmės aiškinimas kartais gali būti labai rizikingas dalykas.

Vladas Žulys

Tako g. 1–7, LT–53356 Akademija

Kauno r., Lietuva

⁹ 1853 m. gyveno ir Paraudėje, Šlaitinėse bei Pauosbyje, plg. G. Šnurova, *Utenos seniūnija: Biliakėmis. Pakėnai. Vaikutėnai*. Utena, 2005, 27.

¹⁰ Bet tėvo atmintyje išliko visa tolesnė šeimos genealogija pagal vyriškąją liniją: jo tėvas (mano senelis) taip pat buvo Antanas (gimęs, rodos, 1867 m.), šio tėvas buvo Edvardas, Edvardas buvo jau minėto Stepono sūnus. (Juokais aš kartais pasakau, kad esu šeštos kartos sulietuvėjęs prancūzas.)